

SUN'IY INTELLEKT TOMONIDAN YARATILGAN MATNLAR VA INSON NUTQI: LINGVISTIK TAHLIL

Alinova Fotimaxon

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti Sharq filologiyasi fakulteti Filologiya va tillarni o'qitish: arab tili 3- bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matnlarning lingvistik xususiyatlari inson nutqi bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida matnlarning grammatik tuzilishi, uslubiy xususiyatlari, semantik aniqligi hamda kontekstni ifodalash darajasi o'rganiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt matnlarining afzalliklari va kamchiliklari aniqlanib, ularning zamonaviy kommunikatsiyadagi o'ri baholanadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, lingvistik tahlil, matn, inson nutqi, semantika, uslub, kommunikatsiya.

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ лингвистических особенностей текстов, созданных искусственным интеллектом, и человеческой речи. В ходе исследования рассматриваются грамматическая структура, стилистические характеристики, семантическая точность и способность передавать контекст. Также выявляются преимущества и недостатки текстов ИИ и оценивается их роль в современной коммуникации.

Ключевые слова: искусственный интеллект, лингвистический анализ, текст, человеческая речь, семантика, стиль, коммуникация.

Abstract. This article presents a comparative analysis of the linguistic features of texts generated by artificial intelligence and human speech. The study examines grammatical structure, stylistic characteristics, semantic accuracy, and the ability to convey context. It also identifies the advantages and limitations of AI-generated texts and evaluates their role in modern communication.

Keywords: artificial intelligence, linguistic analysis, text, human speech, semantics, style, communication.

Kirish. Bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalari hayotimizning turli sohalariga shiddat bilan kirib kelmoqda. Xususan, tabiiy til ishlov berish (NLP) sohasidagi jadal taraqqiyot natijasida sun'iy intellekt tizimlari tomonidan yaratiladigan matnlar sifat jihatidan sezilarli darajada yuksalmoqda. GPT, BERT, LLaMA va shunga o'xshash yirik til modellari (LLM) odamlarni o'zining tabiiy va ravon nutqi bilan hayratda qoldirmoqda. Shunday bo'lsa-da, tilshunoslik nuqtai nazaridan inson nutqi va sun'iy intellekt tomonidan hosil qilingan matnlar o'rtasida tubdan farqlar mavjudligini ko'plab tadqiqotchilar ta'kidlaydi. Mazkur farqlarni aniqlash nafaqat lingvistika, balki psixologiya, kognitiv fan va axborot texnologiyalari sohalari uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Binobarin, ushbu tadqiqot sun'iy intellekt matnlari bilan inson nutqini qiyosiy o'rganib, ularning o'xshashlik va tafovutlarini ilmiy jihatdan ochib berishga harakat qiladi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda sun'iy intellekt matnlarini inson nutqidan farqlash tobora murakkablashib bormoqda. Bu holat bir tomondan texnologiyaning rivojlanishidan dalolat bersa, ikkinchi tomondan axborot xavfsizligi, ta'lim, jurnalistika va ilm-fan sohalari uchun yangi muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Asosiy qism. 1. Statistik optimallik va grammatik silliqlik: Sun'iy intellekt matnlarining asosiy xususiyatlaridan biri — statistik optimallikdir. Til modellari matn yaratishda ehtimolligi yuqori bo'lgan so'z va birikmalarni tanlab, grammatik jihatdan mukammal va silliq jumlar hosil qiladi. Bu hol matnni o'qishga qulay, xatosiz va rasmiy jihatdan to'g'ri qilib ko'rsatadi. Biroq ayni shu xususiyat ba'zan matnda ortiqcha silliqlik va sun'iylikni yuzaga keltiradi. Inson nutqida esa grammatik noaniqliklar, so'zlashuvdagi qisqartirishlar, spontan o'zgarishlar va individual uslub ancha ko'proq uchraydi. Masalan, jonli suhbatda kishi ko'pincha jumlaning o'rtada to'xtatadi, fikrini o'zgartiradi yoki qaytadan boshidan boshlaydi — bu esa nutqning hayotiy va tabiiy ekanligini ko'rsatadi (Chomsky, 1965; Labov, 1972). Shunday qilib, grammatik mukammallik SI matnining afzalligi bo'lsa-da, u ayni paytda matnning inson nutqidan farqlanib turishiga sabab bo'ladi. Real hayotda mukammal grammatik nutq ko'pincha sun'iylik bilan ajralib turadi. 2. Semantik neytrallik va hissiyot ifodalash

SI matnlarida semantik neytrallik kuzatiladi. Ya'ni, til modellari odatda baholi, hissiy yoki qat'iy sub'ektiv fikrlardan qochib, xavfsiz va umumiy iboralarni afzal ko'radi. Bu o'z navbatida matnni turli auditoriyalarga maqbul bo'lishini ta'minlaydi, ammo emotsional chuqurlikdan mahrum etadi.

Inson nutqida esa his-hayajon, shaxsiy munosabat va sub'ektiv baho doim mavjud bo'ladi. Masalan, biron hodisani ifodalashda inson "Bu ahvol meni juda bezovta qildi" deb aytadi, SI esa "Mazkur holat qator muammolarni yuzaga keltirdi" shaklida neytral iborani tanlaydi. Ikkinchi variant rasmiy va aniq, birinchisi esa tirik va haqiqiy. Ekman (1972) va Ortony (1990) tadqiqotlarida inson nutqidagi emotsional komponent kognitiv va ijtimoiy o'zaro ta'sirning ajralmas qismi ekanligi ta'kidlanadi. Demak, SI matnlari ma'lumot uzatish vazifasini samarali bajarsa-da, hissiy muloqot va empatiya jihatidan inson nutqiga yeta olmaydi. 3. Kognitiv kreativlik va metaforik ifoda. Inson nutqining eng o'ziga xos xususiyatlaridan biri — kognitiv kreativlikdir. Odamlar metafora, kinoya, hazil, sarkazm, idiomalar, o'xshatish va boshqa ko'chma ma'noli birliklardan keng foydalanadi. Bu vositalar nutqni boyitibgina qolmay, muloqotda chuqur ma'no va ijtimoiy aloqalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Sun'iy intellekt esa bunday murakkab va madaniy jihatdan yuklangan birliklarni yaratishda hali ham qiynalib kelmoqda. SI ko'pincha standart shakllarni tanlaydi va o'z nutqini shablona solib ifodalaydi. Lakoff va Johnson (1980) tomonidan ishlab chiqilgan kontseptual metafora nazariyasiga ko'ra, metafora nafaqat til hodisasi, balki insonning kognitiv tafakkur tarzidir. Shu nuqtai nazardan, SI hali ham to'laqonli metaforik tafakkurga ega emas. Shunga qaramay, zamonaviy til modellari ko'pincha inson nutqidan olingan metaforalarni takroran ishlata oladi. Biroq yangi, original metafora yaratish — bu hali ham inson tafakkurining imtiyoz bo'lib qolmoqda.

Xulosa. Yuqorida tahlil qilingan materiallar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin. Sun'iy intellekt matnlari grammatik tuzilish, semantik aniqlik va stilistik silliqlik jihatidan juda yuqori darajaga yetgan. Bu sohada texnologiyalar yildan-yilga rivojlanib, inson nutqiga tobora yaqinlashib bormoqda. Shu bilan birga, lingvistik tahlil shuni ko'rsatadiki, inson nutqining asosiy komponentlari — emotsionallik, kognitiv kreativlik, madaniy konnotatsiya, pragmatik chuqurlik va diskursiv moslashuvchanlik — hali ham SI uchun to'liq hal etilmagan muammolar bo'lib qolmoqda. Inson nutqi shunchaki axborot almashish vositasi emas, balki tafakkur, his-tuyg'u, madaniyat va ijtimoiy munosabatlarning jonli ifodasi ekanligi bu farqlarning mohiyatini tushuntirib beradi. Zamonaviy tilshunoslik oldida turgan vazifalardan biri — SI matnlari va inson

nutqini farqlash mezonlarini ishlab chiqish hamda bu sohada amaliy metodologiyalarni shakllantirish hisoblanadi. Bunday tadqiqotlar kelajakda axborot xavfsizligi, ta'lim tizimi, ilmiy jamoatchilik va OAV sohasida muhim amaliy ahamiyat kasb etishi shubhasiz. Umuman olganda, sun'iy intellekt va inson nutqi bir-birini inkor etmaydi — ular turli maqsadlarga xizmat qiluvchi, bir-birini to'ldiruvchi vositalar sifatida qarash maqsadga muvofiq. Kelajakda ikkala tizimning kuchli tomonlarini birlashtirgan gibrid yondashuv kommunikatsiya imkoniyatlarini yanada kengaytirishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*. University of Texas Press.
2. Brown, T. B., Mann, B., Ryder, N., et al. (2020). Language Models are Few-Shot Learners. *NeurIPS Proceedings*, 33, 1877–1901.
3. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press.
4. Devlin, J., Chang, M. W., Lee, K., & Toutanova, K. (2019). BERT: Pre-training of Deep Bidirectional Transformers for Language Understanding. *NAACL-HLT*, 1, 4171–4186.
5. Ekman, P. (1972). Universals and Cultural Differences in Facial Expressions of Emotion. *Nebraska Symposium on Motivation*, 19, 207–283.
6. Gehrmann, S., Strobel, H., & Rush, A. M. (2019). GLTR: Statistical Detection and Visualization of Generated Text. *ACL Demo Papers*, 111–116.
7. Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics*, Vol. 3. Academic Press.